

סוכה נב

משה שווערד

1. גליוני מנחת חן

שם היבי עביר הכי והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל אמר רב קרא אשכחו ודרוש וכו'. במהרש"א מפרש שהדין הכל בכתב נאמר רק על דברים שעושים לצורך עבודת המקדש, ולא על דברים שעושים משום שאר ענינים, כגון הכא דיסוד התיקון ה' לאפרושי מאיסורא דערוה אינו בכלל הכל בכתב, אולם בשו"ת אגרות משה או"ח (ח"א סי' צ"ח) דחה זה מגמ' (חולין פ"ג:) דמבואר שם דליכא כיסוי הדם במקדשין, דא"א לבטל העפר למזבח, משום איסור הכל בכתב, אף דלהוסיף עפר למזבח בשכיל כיסוי הדם אינו לצורך עבודה. - וע"כ פי' דמקרא זה וספדה הארץ וגו', הוי כמו חיוב מפורש דצריך להבדיל בין אנשים לנשים מה"ת והוי כאילו נאמר מפורש לגד החוזה ולנתן הנביא לעשות גזוטרטא.

סוגי' זו מקור לדיני מחיצות, בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות בכל תפוצות ישראל, - וכבר נודע תחילוקי דיעות בין הג"ד משה פיינשטיין וצ"ל לבין ב"ק אדמו"ר מסטמאר וי"ע.

ראשית כל מוכיח הגרמ"פ (וזה כו"ע מודה) בשו"ת אגרות משה או"ח (סי' ל"ט) דדין מחיצה הוא דאורייתא, דא"א לפרש דינא דרבנן ידחה איסור "הכל בכתב" שהוא מדאורייתא.

עוד כתב הגרמ"פ שם (בסוף התשו') דחיוב מחיצה הוא לא רק במקדש משום חיוב "מקדשי תיראו" - כלומר, דאם הוא בקלות ראש אינו במצב דיראה, אלא דחיוב מחיצה הוא מדאורייתא "בכל מקום קיבוץ" דהא בגמ' ילפינן זה מקרא וספדה הארץ, והרי הספד דלעתיד, לא מצינו בו שיהי' במקדש.

"והוא איסור ככ"מ שצריכין להקבץ בו אנשים ונשים שאסורין להיות בלא הברלת מחיצה ביניהם".

אולם הגרמ"פ סובר, דיסוד חיוב מחיצה הוא אך משום קלות ראש, אבל לא משום מניעת הסתכלות, דאף דודאי הסתכלות הוא איסור גמור, מ"מ לא בשכיל זה התקינו מחיצה, - דגם ברוחב בחוצה יש איסור הסתכלות - ורק משום קלות ראש התקינו מחיצה, כדמשמע מלשון הגמ' "והיו באים לידי קלות ראש".

ומשום כך (דאין יסוד מחיצה משום הסתכלות רק קלות ראש - סובר הגרמ"פ - דמעיקר הדין די במחיצה עד אחר הכתפים דכיון דיסוד מחיצה אינה מצד איסור הסתכלות - א"כ בגובה כזה סגי למנוע קלות ראש.

אולם הגה"ק מסטמאר זי"ע (בטהרת יו"ט ח"ו דף ל"א) חולק ע"ז וסובר דודאי יסוד חיוב מחיצה היא למנוע הסתכלות, כמפורש להדי' בפירוש המשניות להרמב"ם "כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים", וכן מבואר בתויו"ט במשנה הכא בסוכה, "דהסתכלות בנשים מביא לידי קלות ראש, ועוד משום קישוי לדעת ושמא יראה קרי, וכ"ש בפצרות ה'".

וא"כ אם היו מעמידין שוטרין במקום השערים (דרך שם הי' חשש שהיו פתוחין דבלא"ה ליכא חשש, שהיו מובדלין אנשים בחוץ ונשים בפנים) ולוקין על קלות ראש - האין באו לידי קלות ראש, ולמה הוצרכו לעבור על איסור דאורייתא להוסיף על הבנין - ועכ"ח ברור דעיקר חשש הי' מצד הסתכלות דעפ"י רוב א"א להשגיח ע"ז מי מביט בכוונה, וא"כ ודאי צריך מחיצה גבוה למעלה מראש, כדי למנוע הסתכלות.

2. מהרש"א חידושי אגדות מסכת סוכה דף נא עמוד ב

קרא אשכחו ודרש. פי' רש"י שלא יבואו לידי קלקול ולפי שזה התיקון לא היה צורך עבודת המקדש אלא לאפרושי מאיסורא דערוה לא הוה בכלל הכל בכתב מיד ה' וגו' וק"ל:

3. מהרש"א חידושי אגדות מסכת סוכה דף נב עמוד א

על משיח בן יוסף כו'. דבגאולה העתידה ב"ב בתחלה יבא משיח בן יוסף להושיע ישראל כמ"ש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש וגו' שאין זרעו של עשו כלה אלא ע"י משיח בן יוסף אבל ע"י עובדי כוכבים רבים שיבואו שוב לירושלים יהרג ולא יהיה גאולה שלימה עד בא משיח בן דוד כמפורש בכמה מקראות:

4. ספר עבודה ברורה

ושוחטו. הבאנו לעיל (ד"ה וחד אמר על יצה"ר שנהרג) דמהרש"א ביאר, דלא שייך ביצה"ר הריגה ושחיטה, אלא דביטול כחו הוא שחיטתו והריגתו.

אבל בפשטות זה עונש ליצה"ר על שהסית למרוד בה',
דלכך לעתיד לבא ישחוט אותו ה'. וקשה דמדוע יענש,
והרי לזה נברא להסית האדם, כדי שיהיה בחירה לבחור
בטוב או ברע.

✓ ונאמרו בזה כמה תירוצים:

(א) בבן פורת יוסף (דף קכו. בשם הבעש"ט) תירץ, דיצה"ר
לא נברא רק להסית בני אדם לעבירה, אבל לא לרמות בני
אדם דעבירה היא מצוה, ועל זה יענש^[ע"ה].

(ב) בבן איש חי (ברכת חיים, הפטרת יתרו) תירץ, דהיצה"ר
נצטוו להעביר את האדם על דעת קונו במזיד בלבד, אבל
לא שלחו ה' שיכשילו בשוגג, אלא זאת עושה היצה"ר
מרוע לבו, ולזה יענש.

(ג) בשפע חיים (סליחות דרוש ל"ב) כתב, דיענש משום
דאחר שאדם חוטא הוא עולה ומסטין ומקטרג עליו, והוא
עושה כך רק על ישראל, אבל אינו מקטרג על הגוים.

5. מהרש"א חידושי אגדות מסכת סוכה דף נב עמוד א

לצדיקים נדמה להם כהר ולרשעים נדמה כחוט השערה כו'. ונתנו סימן בזה כי יצר הרע הוא כחו של עשו
שנקרא הר שער ע"ש לצדיקים כהר ולרשעים כשער:

6. ספר עבודה ברורה

צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט
השערה. ד' מהלכים נאמרו בזה: (א) באמת

היצה"ר הוא כחוט השערה, ורק אצל הצדיקים נעשה
היצה"ר גדול כהר גבוה, כמו שאמרו בסמוך דכל הגדול
מחברו יצרו גדול הימנו. (ב) באמת היצה"ר הוא כהר גבוה,
ורק אצל הרשעים נעשה היצה"ר כחוט השערה. (ג) יש שני
יצה"ר, לצדיקים יש יצה"ר שגדול כהר גבוה, ולרשעים יש
יצה"ר שקטן כחוט השערה. (ד) באמת ליכא חילוק ביניהם,
ורק ידמה לצדיקים כאילו היצה"ר הוא הר גבוה, וידמה
לרשעים כאילו הוא חוט השערה.

7. מהרש"א חידושי אגדות מסכת סוכה דף נב עמוד א

היאך יכולנו לסבול כו'. [1] פרש"י בוכים כו' והוא דחוק שיהיו בוכין על צערן שכבר עבר בעוה"ז [2] והיה
אפשר לפרש דבוכים מתוך שמחה שהיו יכולין לסבול הר כזה אבל מלשון הספדא לא משמע כן גם יש לדקדק
מאי הספדא שייך ביצר הרע לפי מה דאמרינן פרק נ"ה הספדא אי יקרא דחיי ואי יקרא דמיתא מה שייך ביה על
יצה"ר שנהרג [3] וי"ל ע"פ מ"ש וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד וגו' זה היצה"ר כו'
דהיינו שהוא טוב לצדיקים שע"י שינצחו אותו יזכו לעוה"ב על כן מצטערין בהריגתו ובביטולו שלא
יוכלו עוד לזכות ע"י והשתא ניחא האי הספדא משום יקרא דחיי הוא ושפיר בוכין עליו לזכות ע"י שניטל מהן
בביטולו וק"ל:

8. ערוך לנר מסכת סוכה דף נב עמוד א

בגמרא צדיקים בוכים. ענין הבכי' בצדיקים פי' רש"י שנזכרים בצערם והרי"ף מפרש שיראים הצדיקים שאבדו שכרם ע"י שרואים שלא הי' אפשר להם לכבוש אם לא ע"י עזר הקדוש ברוך הוא ולכן הקדוש ברוך הוא מתמי' עמהם להראות להם שהם כבשו ליצה"ר [4] ולענ"ד יש לפרש ג"כ שהצדיקים בוכים לעורר רחמי הקדוש ברוך הוא על הרשעים שלא יבא הקדוש ברוך הוא במשפט עמהם על שהלכו בעצת יצרם ולכן מזכירים לפני הקדוש ברוך הוא כמה גדול הי' צערם והתעוררות כוחם לכבוש ליצה"ר אשר על כן לא ירשע להרשעים בהשפטם...

9. בן יהוידע על סוכה דף נב/א

ועוד נראה לי בס"ד הטעם שנדמה לצדיקים כהר כי הצדיקים היו רואין בעיניהם מעשה העבירה כהר תבור ולכן היו מזדעזעים ופורשים ממנה לכך היצר הרע נדמה להם לעתיד כהר גבוה, אך הרשעים היו רואין בעיניהם מעשה העבירה לדבר קטן וקל מאד ולכך עברו עבירה לכך היצר הרע נדמה להם כחוט השערה כערך העבירה שהיה נראה בעיניהם:

ובאופן אחר נראה לי בס"ד, כי היצר הרע מוכרח שיש בו חלק טוב כי אי אפשר להתקיים הקליפה ברע בלבד ולכן מבקשים בבקשה המתוקנת מרבינו הרב שלום שרעבי ז"ל הפרד נא מעלינו צד הרע שביצר הרע מכלל דאית ביה צד טוב, והצדיקים משתמשים ביצר הרע בחלק הטוב שבו בלבד לצורך עונה ופריה ורביה ואכילה ושתייה ההכרחית ועונג שבת ויו"ט ואין משתמשים בכולו דהיינו בחלק הרע שבו גם כן אבל הרשעים משתמשים בכולו גם ברע שבו, והנה יצר גימטריא ש' ועם אותיות הרע הרי צירוף שיערה, לכן לרשעים נדמה כחוט השערה כי הם נשתמשו בשערה כולה אך הצדיקים לא נשתמשו בכל השערה שרומזת על יצר הרע כי אותיות עש דשערה רומזים על חלק הרע עש יאכלם [ישעיה ג' ט'] ונשאר אותיות הר' רומזים לחלק הטוב לכך נדמה להם כהר שהוא אותיות הר מן שערה הרומזת לכללות היצר הרע כולו:

10. ספר עבודה ברורה

אזל בתרייהו. הדין הוא (שו"ע אזה"ע סימן כ"ז סעיף ה'), דבשדה, או צלילה אפילו צעיר, אסור לאשה להתייחד עם שני אנשים, אלא צעין שלשה אנשים. וקשה, דאיך הלך אצ"י אחריהם, והא עבר אצ"י על איסור יחוד. ואין לומר דהלך אחריהם כדי להפרישם מאיסור, דהא אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חצרך.

ונאמרו בזה כמה תירוצים:

א) בשו"ת שצ יעקב (אזה"ע סימן י"ט ד"ה ואשר) תירץ, דליכא איסור אם אין האשה יודעת שהוא נמצא שם, אע"ג שהוא רואה את האשה.

ב) רבינו ירוחם (נתיב כ"ג ח"א נשם רמ"ה) תירץ, דדוקא באנשים שהולכים עם האשה לשמרה הנריכו שלשה דרך, דחוששין לאחד ינטרף לפנות, ולא ילך השני עמו, אלא ישאר עמה לשמרה ויחיד אחד עמה. אבל אם אינם הולכים לשמרה, אז די בשנים, ואין לחוש שאחד ינטרף לפנות והשני יחיד אחד עמה, לפי שאם ינטרף האחד לפנות אז ילך חצרו עמו, וישאירו את האשה לבדה, עכ"ל. וכחצ צצב יעקב, דלפ"ז לא קשיא, דהכא לא הלך אצ"י לשמרה, לכן אם האיש ינטרף לפנות, לא ישאר אצ"י עמה.

ג) צעמק סוכות תירץ, דאצ"י היה רחוק מהם באופן שלא היה חשש איסור יחוד.

11. ספר עבודה ברורה

כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. הנה ודאי אין הפירוש דכל אחד יש לו יצה"ר לפי זכותו ומעשיו, והגדול מחברו גם יצרו גדול לפי ערכו. דנמצא אז דכולם שוים, ושוב ההוא גברא עדיף מאביי, דהוא יכול למשול ביצרו, דאע"ג דיצרו קטן, מ"מ גם מעשיו קטנים, ואביי אף שיצרו גדול, מ"מ גם מעשיו מרובים, וא"כ במאי נחה דעת אביי בזה שאמר לו ההוא סבא דכל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו. אלא על כרחך דהא דאמרו "יצרו של אדם גדול" - גדול לא רק בהתאם לכחותיו, אלא גדול אף יותר מכחותיו^[קא].
וכמה טעמים נאמרו בזה:

(ב) בלב אליהו (ח"א עמוד ר"ג) כתב, דלרשעים יש יצה"ר הטבעי, ואותו קל לכבוש. ולצדיקים יש יצה"ר שהוא מלאך של אש שקשה לכבוש.

12. ספר עבודה ברורה

✓ (ב) באבן שלמה (פ"ד אות י"א בשם הגר"א) כתב, דזה רק בתחילת לימודו, דאז צריך שמירה יתירה. אבל כשנתגדל בתורה אז ניצול מיצה"ר לגמרי, וז"ל: הת"ח צריך שמירה יתירה מיצה"ר מפני שכו מתגרה יותר, וזוהי אחת מטענות הפתאים הפורשים מלימודם באמרם שקשה להם לעמוד במלחמת היצה"ר, אבל באמת אין אלא זה רק בתחילת לימודם, אבל כשמתגדל בתורה ניצול מיצה"ר לגמרי, עכ"ל. וגם בזה צ"ע מאביי כנ"ל.

13. ספר עבודה ברורה

וכן אמרו דעמל התורה מתשת כחו של יצה"ר, כדאמרו בסנהדרין (דף כו.) "תורה מתשת כחו של אדם".^[ו] ותירץ, דהתורה גם מחלישה וגם מגדילה את היצה"ר, אלא שהיצה"ר שהיא מחלישה אינו אותו יצה"ר שהיא אכן מגדילה, דיש לכל אחד שני יצה"ר, והיינו שני כחות נפרדים המושכים אותו לדע וחטא, ולא הרי זה כהרי זה, אחד הוא גשמי, ואילו השני רוחני. היצר הגשמי הוא הנטיה הנטועה בגוף האדם לענייני חומר ועוה"ז, והיצר הרוחני הוא מלאך מן השמים שהושם בין מפתחי הלב בצד שמאל לפתותו לדע^[ז]. ומה שאמרו דהיצה"ר מתגרה בעיקר בת"ח היינו המלאך הרע, אבל הנטיות החומריות של הגוף דהיינו היצר הגופני יש יותר בעם הארץ, דבלי התבלין של תורה נשאר היצר הגופני בכל עוז תוקפו, ואדרבה, היצה"ר מתחזק אצלו יותר ויותר, כדאמרו לעיל דבתחילה בחבלי השוא ואח"כ כעבותות העגלה. רק התורה מתשת כחו של יצה"ר, והיינו יצה"ר הגופני.

✓ (ד) הקשה הברוך טעם (מרגינתא דר"ב פרשת נצבים), דאיך אמרו דכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, דהרי אמרו בקידושין (דף ל.) "בראתי יצה"ר בראתי לה תורה תבלין",

14. עיין שיחות מוסר תשל"ג: כו
מובא בסוף המראה מקומות

15. ספר עבודה ברורה

מתגבר. בקידושין (הנ"ל) אמרה הגמ' בשם רבי יצחק: "מתחדש" עליו בכל יום, (ולא "מתגבר"). ורק במימרא שלאחר זה דיצה"ר מבקש להמיתו, אמרה הגמ' "מתגבר".

ונאמרו כמה ביאורים לבאר הלשון "מתחדש":

(א) ז"ל הגר"א (רות א:יח): היצה"ר דומה לזכוב ויושב בין שני מפתחי הלב (ברכות סא.), והכוונה כי אין יצה"ט יועץ אלא למצוה, אבל היצה"ר משיאו לעבירות, ואם יראה שאינו יכול לו אז הוא מפתחו לעשות מצוה מעוטף כמה עבירות, וזה שאמרו דיצרו של אדם "מתחדש" עליו בכל יום, והיינו אם רואה שלא יפתח אותו לעבירה, אז מתחדש עליו לפתותו במצוה, ובזה מעטיף העבירה כדרך היצר^[קט].

(ב) הפני יהושע (קידושין שם) כתב, וז"ל: לכאורה היה נראה דברשעים קא מיירי, דאדם העובר עבירה נברא מלאך רע מאותה עבירה, וא"כ נוסף גם הוא על שונאיו להכשילו ולהשטינו, ושייך שפיר לשון "מתחדש"^[קט]. אלא דלשון "יצרו של אדם" משמע דלאו ברשעים לחוד מיירי, אלא בכל אדם.

16. ספר עבודה ברורה

הקב"ה שעוזר לו. ז"ל מהרש"א: הקב"ה עוזרו מלהחטיאו, דאע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, מ"מ הבא ליטהר מסייעין אותו, עכ"ל. והיינו דרק אם הוא מעצמו מתחיל להתגבר על יצרו, אז הקב"ה עוזרו. וכ"כ הראשית חכמה (שער היראה פ"ו), וז"ל: נראה מזה שסיוע האדם להתגבר על יצרו הוא מהקב"ה, וא"כ מה שבח לצדיק. אבל הענין הוא, כי לעולם בכל הדברים צריך התעוררות תחתון בתחילה, דאתערותא לתתא גורם אתערותא לעילא, והיינו שבחו שהוא מתחיל ואח"כ הקב"ה עוזרו. וזוהי הכוונה במה שאמרו "עוזר", כאדם שהוא עסוק במשא ואינו יכול לבד, ובא רעהו ועוזרו^[קט].

17. שפת אמת מסכת סוכה דף נב עמוד ב

בגמ' יצרו של אדם כו' ומבקש להמיתו ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזרו לא יכול לו כו', יש לעיין למה יהי' רשות ליצה"ר יותר מליצר טוב, וי"ל כוונת הגמ' דבאותו שעה שהיצה"ר מתגבר עליו הי' ממיתו לולי עזר ה' וכמו כן בזמן שאין לו עוד יצ"ט, והיינו דמייתי מה דכתי' ולא ירשיענו בהשפטו היינו ממי שיצה"ר שופטו כדאי'

בגמ' דבינוני זה וזה שופטו ובאותו זמן שחטא יצה"ר שופטו וכן בקטן קודם הבר מצוה, אבל באמת נראה לפרש דהקב"ה נתן לשניהם רשות בשוה רק שהיצה"ר הוא השטן הוא המה"מ ומוסיף להרע ועובר ע"ד קונו, והיינו דאמרינן ד' הקדוש ברוך הוא מתחרט עליהם שבראן כו' ...

18. גליוני מנחת חן

שם אמר רבי שמעון בן לקיש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו וכו'. כי הצדיק מוסיף מעלה בכל יום - וכל הגדול מחבירו וכו' לכן בכל יום מתגבר יצרו עליו לפי מעלתו ומדריגתו, (עיון יעקב). שם תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש וכו'. עי' ערוך לנר דבר נפלא.

עי' ילקוט הגרשוני דהיצה"ר פעמים מסית לאדם ע"י שצובע העבירה למצוה, ע"ז אמרינן משכחו לביהמ"ד, ואומר לו ניתי ספר וניחזי איפוא כתוב מצוה זו, ובזה פי' שמרה נפשי כי חסיד אני. שם אמר רבא בתחלה קראו הלך ולבסוף קראו אורח ולבסוף קראו איש וכו'. כי בכל יום מתגבר עליו ועבירה גוררת עבירה גדולה הימנה, (עיון יעקב).

19. ספר עבודה ברורה

תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש. נתקשו המפרשים דהול"ל "ברח והכנס לבית המדרש", דהלשון "משכחו" משמע שיוליכחו

לבית המדרש, ומה יעשה שם עם היצה"ר. ונאמרו כמה פירושים בזה:

(א) ז"ל ביאור הגר"א (משלי כה:כא): אם יפגע בך מנוול שהוא היצה"ר ורוצה להטות אותך מן התורה שלא תלמד כלל, אז משכחו לבית המדרש, כי אם האדם יתחיל ללמוד תיכף לשמה לא יניח לו, אך יתחיל שלא לשמה ומתוך שלא לשמה בא לשמה, וזהו "משכחו" ג"כ "לבית המדרש" שיהיה עמך, והיינו שתלמד שלא לשמה, והוא באמת אינו רוצה אפילו בשלא לשמה, אך ממילא יתבטל כי מתוך שלא לשמה יבוא לשמה [קכא].

(ג) ז"ל יערות דבש (ח"ב דרוש ג'): לא אמרו סתם שיעסוק בתורה, כי זה לא ימנעוהו מן עשיית עבירה, ואדרבה יוסיף גאווה וכעס, אבל בלומדו בבית המדרש ששם יושבים חבריו, הם יסירו מאתו כגדי צואים ויאמרו לו כל מדות מגונות וכעורות שיש לו, ואז ישוב ורפא לו.

(ו) ו"ל אגרא דכלה (פרשת יתרו): למה אמרה הגמ' "משכחו לבית המדרש", ולא אמרה כפשוטו "למוד תורה". אך היצה"ר מסיתו לדבר עבירה באומרו לו בפיתוייו שהוא מצוה, לכן העצה היעוצה דאם יפתה אותך באומרו שהוא מצוה, אז "משכחו לבית המדרש" ששם מרחיבין התורה ותלמוד מפי סופרים ומפי ספרים אם הוא מכלל התרי"ג מצות וענפיהם, ותראה שזה פיתויי היצר [קבר] ולא יוכל לך [קבה].

20. הקדמה לספר ליקוטי הלכות

א) והנה הכתוב אומר הלא כה דברי באש נאום ד' ולפעמים מלכה ה' חזק דברי תורה למקוה מים וכדליתא בספרי פ' עקב פ"ט הפסוק יפנו משיטותיך הנהגה נמשנו ד' למים מה מים מעלים הטמא מטומאתו כך ד' מעלים את האדם מטומאתו לטהרה שנאמר ויראת ד' טהרה והנה מה שהכתוב מדמה לפעמים לאש ופעמים למשין מים י"ל באופן זה דידוע דע"י הטוהט ומשך רוח הטומאה על האדם וכדכתיב אל תטמאו בכל אלה ונעמיתם כס ואח"ל אדם מטמא עצמו מלמטה מעמחין אותו מלמעלה [ר"ל שכיין שנמשכו המשך ע"י רוח הטומאה נותנין רשות לנפ"א שימשך עליו עוד יותר ויותר] ולכן אמר לנו הכתוב שאף לאחר שעשה פונות ומתרחק מד' ונחלש עליו רוח הטומאה אל יתיאש האדם עצמו לומר פשעתי וטמאתיני עלינו ונס' אנהנו נקטים ואיך נטהר ויחלל לנפ"א

פ"ט כמה שהשיב להם פ"ו אלא ירא' לשונ מדרך הרע הזה ויתדבק בתורת ד' שהיא מקור הטהרה ותיכף יטהר כהדם שנגע כשרי והשליך השרץ מידו ונכנס למקוה מים ונעשה עבור נמור כאלו לא היה עליו רוח הטומאה מפולס [וזהו שחסיים שם הכתוב כל שוטמיו אשר עשה לא חזרנה לו ביום שבו מרשעו] וא"ל יאמר האדם הלא מקוה מים אינו מטהר אלא הטומאה המלוכה שיש על האדם וא"ל יש לי פונות היותר גדולות שמטמאות כל איברי נפשי מבפנים ומבחוץ [וכדליתא בזה"ק שיש פונות שפל ידן נטמאו כל שיפוי] ולזה אמר הכתוב הלא כה דברי באש נאום ד' וידוע שבה האש נהרף ולהכשיר את הכלי שנכלש בה איסור בכל דפנותיה והכליעה היתה חוקה מאוד כגון שנכלש ע"י האש ולכלי כע' אינו מפעיל הנעלה אף במים היותר רוחנין וע"י ששולכנה באור תיכף מתקשרה כי כה האור

להסיר תמיהה על כליעת פגולה שהיה מובלע בחובה עד כה כן הוא מתבשר בה התורה הק' נהפיר מנפשו כל כחות הטומאה המובלעות בה וזהו מה דליתא בלכות ומכשרתו להיות לדיק וכו' והיינו כמו הכשר ממש וכמו שכתבו הפוסקים וי"ל שזהו ג"כ רמזו בחזרה כמה שכתוב פסרטה מטות ויאמר אלעזר הכהן וגו' זאת חוקת המארה אשר צוה ה' את משה אף את הוזהב ואת הכסף וגו' כל דבר אשר יצא באש תכבירו באש וטאר אף במי נדה יחטט [דהיינו שזריך לטבול אותם גם במים ככירש"י שם] דלכאורה הלא פרשת הנעלה הוא דבר שהשכל מחייבו כבולשו כך פולטו אם הכליעה אינה חוקה שנכלש ע"י רוחנין די נהגפלה דרוחנין לכד ואש הכליעה הוא ע"י אור ההכשר הוא ג"כ ע"י אור ואמה קודמו זה כשם חק אכן לדברינו יכלול בכתוב בזה עוד רעיון אחד דכל ערשת הנעלה הוא ג"כ ע"י קמורב דהתורה הוא כפון

מקום מים נטהר הטומאה הרוחנית על נפשו מבחוץ ואפי"ן הם הרבה אשמה ונפמא כל איברי נפשו תכשרים ומבחוץ ירבה הרבה והרבה בעסק התורה שנמשלה לאש ויועיל לו להכשיר נפשו ולפלוט ממנה כל כחות הטומאה המובלעים בה וכדליתא בתנחומא אש מטא אדם ונחמיב מיתה לשמים מה יעשה ויחיה אם למוד לשנות פרק אחד ישנה שני פרקים ואם דף אחד ישנה שני דפין [אך כ"ו הוא לאחר ששם מדרכו הרפה דל"ה הרי הוא כפובל ושרץ בידון] ולכן כשבא אלעזר הכהן לומר לישראל פרשת הנעלה הקדים לומר להם זאת חוקת המארה אשר צוה ה' את משה אף את הוזהב וגו' דהיינו כל הפרשה הזו יש בפנין התורה שזוה"ה את משה יש שמעיל לו כמו מקוה מים ויש שמעיל לו כמו הכשר ע"י אש ופכל הוא תלוי לפי ענין ההדבקומו בחורה :

21. ערוך לנר מסכת סוכה דף נב עמוד ב

בגמרא אם אבן הוא נמוח אם ברזל הוא מתפוצץ. יש לדקדק למה נקט ב' דוגמות הללו דוקא ועוד דברזל לא חשיב לעיל כלל תוך שמות יצה"ר וי"ל דיש ב' מיני יצה"ר של קור ושל חום יצה"ר של קור הוא מה שמקרר האדם שלא יתאמץ וירדוף אחר המצות שעל זה מרמזים כל התוכחות על העצל שבספר משלי כידוע ויצה"ר של חום הוא מה שמחמם האדם לרדוף אחר עבירות ולעשות אותם וכמו שכמה פעמים דימו הנביאים יצה"ר של עבירה לאש להבה וכמו שפ"ל הבינה לעתים בדרך זה צינים ופחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם והנה אבן וברזל אף ששניהם גשמים קשים הם מ"מ טבעם חלוק זה מזה עד שהם מתנגדים זה לזה שהאבן כשיבא אל האש לא ימס אדרבה יתחזק שם אבל נמס במים וברזל הוא ההפך שיתחסם ויתחזק במים אבל ימוס באש וכן אש ומים מתנגדים זה מזה שזה טבעו קר בתכלית הקרירות וזה טבעו חם בתכלית

החמימות ולזה קאמר אם פגע בכ מנול זה דהיינו היצה"ר בשני כוחיו הקר והחם לא תצטרך לבקש לכל אחד תרופה לבדו שתרופה אחד יש לשניהם שתמשכו לביה"מ ותעסוק בתורה **שהתורה היא אש ומים נגד היצה"ר של אש היא מים שמכבהו ונגד היצה"ר של קור היא אש שמחממו** וזה אם אבן הוא דהיינו אם היצה"ר של חום הוא שמתחזק באש אזי התורה היא לו מים שממסו ואם ברזל הוא שהוא יצה"ר של קור שמתחזק במים אזי התורה היא לו כאש שמפוצצו:

22. ביאור הגר"א - משלי פרק כה פסוק כא

אם אבן הוא נימוח שנאמר אבנים שחקו מים ואם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר הלא כה דברי כאש גו' והיינו **ששני מיני יצה"ר הן** כמ"ש למעלה **תאוני וכעסני** והן ימין ושמאל **מים ואש** וכנגדן נקרא התורה ג' כ **אש ומים** כמ"ש הלא דברי כאש גו' הוי כל צמא לכו למים **והיינו שבתורה הן ב' דברים הלכות ואגדות נקר' מים שמושך לבו של אדם כמים ושם כל עניניהם על מוסר שמזה ישבר יצה"ר של התאוות ע"י מוסר וההלכות הן הדינין שהן האש** וכמ"ש אורייתא דקא מרתחא ליה **והחילוק שבין מתפוצץ לנימוח שמתפוצץ הוא ע"י אש שמתפוצץ תיכף מכל וכל אבל נימוח הוא ע"י מים ובהמשך הזמן** וזהו אם אבן הוא נימוח בהמשך הזמן כי קשה מאוד לשברו ונק' התאוני אבן שהוא מטמטם לבו של אדם ואם ברזל הוא מתפוצץ מאש הוא הכעסני... כי הכעסני נוח לשברו יותר מן התאוני מפני שאינו נצרך כ"כ ולכן יתפוצץ תיכף וזהו אם רעב שונאך שהוא היצה"ר אם הוא רעב שהוא הכעסני האכילהו לחם שהוא הלכות שהוא נצרך להלכות כמ"ש ורב תבואות בכח שור ואם צמא שהוא התאוני השקיהו מים שהוא אגדות ואמר האכילהו כלומר שתלמוד הכל אף שלא לשמה כנ"ל:

23. הערות הגר"ש אלישיב מסכת סוכה דף נב עמוד ב

ארבעה מתחרט עליהן הקדוש ברוך הוא שבראן וכו'. אין הכוונה שכאילו טעה הקדוש ברוך הוא בבריאתם אלא שאין כאן מטרת הבריאה דמטרת הבריאה היתה שיועילו ובסוף גרעו.

24. ספר עבודה ברוך

אמר רב חנא בר אחא אמרי בי רב ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה שבראם. כתב בהגהות יעב"ץ, דאע"ג דלא בן אדם הוא שינחם, מ"מ דברה תורה כלשון בני אדם. וכעין זה כתב בעיון יעקב.

ונחמרי פנחס (ח"צ עמוד ק"ז) כתב, דע"י שהקצ"ה מתחרט על היצה"ר, כזה נולד ברשעים כח החרטה על מעשיהם הרעים, דצלי חרטת הקצ"ה, לא היה אפשר לרשעים להתחרט על מעשיהם הרעים צגלל התגשמות חומר האדם.

25. ספר עבודה ברוך

ישמעאלים. כתב ביפה מראה (על ירושלמי תענית פ"ג ה"ד), דלא הזכיר "אדום", משום דבתחילה היו בשלוח עם ישראל, משא"כ ישמעאלים מעולם היו מצירים לישראל. ועוד, דמאדום יצאו גרים צדיקים (כגון אונקלוס ואנטונינוס), אבל מישמעאל לא יצא צדיק, עכ"ד.

וי"ל עוד ע"פ מש"כ רבינו בחיי (דברים ל"ז), וז"ל: "אויבך" זה ישמעאל, "שונאך" זה עשו. והן שתי האומות שאנחנו משועבדים תחתיהם ומפוזרים ביניהם. ואויב גדול מן השונא, כי השונא אע"פ שיריע לו, מ"מ יעשה על דרך הרחמנות, אבל האויב הוא שכלכו איבה עולמית, לא ישים לו רחמים, כי "אויב" הוא מלשון "אבוי", ואותיותיהם שוות, דהנופל בידו צועק "אוי ואבוי" וכו', ומפני שבני ישמעאל קשין לישראל יותר מבני עשו, לכך קראן הכתוב "אויבך", עכ"ל. ולפי דבריו מובן שפיר מדוע מתחרט הקב"ה דוקא על ישמעאל (לדעת הירושלמי), דהם קשים לישראל יותר משאר אומות.

ומהלך עקב בצד גודל. בחוס' הרא"ש (יומא כג.) הקשה על הא דתנן שם גבי תרומת הדשן: "רצין ועולין בכבש", וז"ל: תימה, כיון דתרומת הדשן עבודה היא, א"כ היאך היו רצין וכו', הא נריכים לילך עקב צד גודל, דכתיב (שמות כ:כג) "ולא תעלה צמעות על מזבחי" (כדאיתא במכילתא סוף יתרו) [קלח]. וי"ל כיון שלא היו עסוקים עדיין בעבודה, יכולין לרוץ, [דאינו דומה] כמו בשעת הולכת אברים לכבש [שעבודה היא ואז אסור לרוץ] [קלס]. אי נמי רצין עקב צד גודל קאמר, שהיו ממחרין ללכת בענין זה וכו'. ולמאי דפרישית שלא היו הכהנים הולכים אלא עקב

צד גודל, ניחא הא דאמרינן על צנה של מרתא בת זימא שהיה נוטל שתי יריכות של שור הלקוח באלף זוז והיה מהלך עקב צד גודל, ולא כדברי המפרשים דכדי להראות כחו היה עושה כן (דמשמע מרש"י כאן), אלא כך היה נריך לילך בשעת עבודה, עכ"ל.

אכן היראים (מנהיגי"א) כתב, דאין נריך לילך עקב צד גודל דוקא, דהעיקר הוא שלא לילך פסיעה גסה. וכ"כ הסמ"ג (ל"ח רנ"א), וז"ל: מה תלמוד לומר "אשר לא תגלה" שלא יפסיע פסיעה גסה אלא עקב צד גודל, ולא דוקא עקב צד גודל שהרי לא אסר אלא הרחבת פסיעות, ותנן (יומא שם) דהיו רצין ועולין בכבש, עכ"ל.

ובחדושים וביאורים ליעב"ץ (רמב"ם פ"א מהלכות בית הבחירה הי"ז), כתב דהרמב"ם חילק בין לעלות על המזבח גופא, דבעינן דוקא עקב צד גודל, ובין עליה על הכבש דאסור רק לעלות צמעות, אבל אין חיוב לעלות עקב צד גודל.

ובחדושי הגרי"ז שם כתב, דיש פלוגתא במכילתא אם יש איסור של פסיעה גסה, והרמב"ם לא הביא איסור של פסיעה גסה רק איסור לעלות צמעות. ולפ"ז גם על המזבח אין איסור של פסיעה גסה, וסובר דאין חילוק בזה בין כבש למזבח.

וכ"כ המלצים (שמות כ:כג), וז"ל: גם על הכבש נריך לילך עקב צד גודל, והרמב"ם השמיט זה בחיבורו. וי"ל משום דאמר ביומא שהיו הכהנים רצים ועולים בכבש.

כל הגדול מחבירו... א' ואחזקן חשיל"ג

כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו (סוכה נ"ב א), ובפשוטו של ענין, שאדם הגדול הנה כחותיו גדולים, ולכאורה יש בידו להכניע את היצר בקל, ונמצא כי משקל הבחירה לוקה, ולכך, למען יוכל היצה"ר לעמוד מולו במערכה, ניתן גם ביצר כוחות גדולים יותר. ונמצא כי משקל הבחירה של אדם הגדול הוא ממש כאותו משקל של אדם פשוט, כי הגם שכוח האדם הגדול רב הוא משל האדם הפשוט, אמנם המערכה אשר ניצב הוא בפניה קשה היא למאד, הרבה יותר מן המערכה אשר האדם הפשוט ניצב לפניה. ולזה הביאור נמצא, כי מלחמת היצר מלחמה שווה היא לאדם הגדול ולאדם הפשוט, אמנם נראה כי לא כן פני הדברים, וכי אכן לאדם הגדול מלחמה גדולה יותר, וסכנתה מרובה. והוא ע"פ מה שאמרו חז"ל (סוכה שם), בפירוש הכתוב "ואת הצפוני ארחיק מעליכם וגו'", ועלה באשו ותעל צחנתו כי הגדיל לעשות" (יואל ב'), ואת הצפוני - זה יצה"ר שצפון ועומד בלבו של אדם וכו', ועלה באשו ותעל צחנתו-שמניח אוה"ע ומתגרה בשונאיהם של ישראל, כי הגדיל לעשות - אמר אביי: ובתלמידי חכמים יותר מכלם. כי הא דאביי שמעי' לההוא גברא דקאמר לההיא איתתא נקדים וניעול באורחא, אמר (אביי) איזיל אפרישינהו מאיסורא, אזל בתרייהו תלתא פרסי באגמא (ולא עבדי עבירה) וכו', אמר אביי אי מאן דסני לי הוה, (אם היה שונאי מתייחד עם האשה - ועל עצמו היה אומר כן, רש"י), לא הוי מצילאוקומי נפשי' (מלחטא). ועיי"ש בגמ' שאביי היה מצטער על כך, עד שאמר לו ההוא סבא: כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. (ועי' בכתובות ס"יה א מעשה דרבא, ובקידושין פ"א א' מעשה דרב עמרם חסידא, ודר"ע ודר"מ, וכיסוד זה מבוארים הדברים).

והנה ראינו, כי ע"י שבת"ח מתגרה היצר יותר מכלם, - קשה עבורם המלחמה למאד, ועד כדי שהעיד אביי על עצמו ואמר, כי אותו ניסיון עצמו שעמד בו האדם הפשוט, הנה עבורו שתלמיד חכם הוא קשה הנסיון למאד, ולא יוכל לעמוד בו, הרי לנו מפורש, כי הכוונה ביצרו גדול הימנו, אינה אך משום שבזה יהיה ההפרש בין כחות האדם ויצרו - שווה לכל בני אדם, ובעלי כחות גדולים לא יצאו נשכרים בזה שגדולים הם, משום שגם יצרים יהיה גדול, - אלא שמהות ה"יצרו גדול", הנה כפשוטו, שיצרו גדול משל שאר בני אדם, אף יותר ממה שכחותיו גדולים, וממילא שסכנתו לאדם הגדול, גדולה יותר מסכנת היצר לשאר בני אדם.

וזה נלמד גם מעונשו של יצר הרע, כי "ואת הצפוני ארחיק וכו' ותעל צחנתו", הוא משום שעזב אוה"ע והתגרה בישראל, וכן משום "ובתלמידי חכמים יותר מכלם", הרי שהתגרות היצר בישראל ובתלמידי חכמים אינה מתפקידו ושליחותו של היצר להכשיל האדם, כי אם כן אין מקום לעונש, אלא ע"כ שבהתגרות זו חרג הוא מתפקידו, כי בזה שמתגרה הוא בהם במיוחד, מקשה עליהם היצר את העבודה יותר משדרכו להקשות לשאר בני אדם,

ועונשו הוא על כך, הרי לנו כדאמרן, שמלחמת היצר קשה היא לאדם הגדול מלאדם הפשוט. אמנם, יש להתבונן עדיין בזה, דאכן מובן שכפני ת"ח יעמיד היצר נסיונות קשים יותר, אך אביי העיד על עצמו כי באותו נסיון עצמו שעמד בו האדם הפשוט, אין בכחו ויכלתו לעמוד, וזה צ"ב, איך יתכן שאותו נסיון עצמו העומד בפני שני בני אדם לא יהיה שווה לזה ולזה, ומה יש בזה שתלמיד חכם הוא כדי שאותו נסיון עצמו יהיה קשה יותר.

וביאור הדברים הוא עפ"מ שביארו חז"ל במהות היצר הרע, (בראשית רבה, כ"ב ו'), א"ר אבא היצר הזה דומה ללסטים שפוף (שפל וכפוף ותש כוחו) שהיה יושב בפרשת דרכים, לכל מאן דעובר הוה אמר הב מה דעליך, עבר פקח אחד וראה שאין בו תוחלת לגזול כלום, התחיל מכתתו, כך כמה דורות עבר היצה"ר, דור אנוש דור הפלגה ודור המבול, כיון שעמד אברהם אבינו וראה שאין בו תוחלת התחיל מכתתו וגו', הרי לנו כי יצר-הרע הנו באותו ליסטים העושה עצמו כאילו כח בידו ומזוין הוא, ומכאן נלמד כי מהותו של יצר הרע אינה מציאות כלל כי אם דמיון בלבד, ועבודת בני אדם היא לא לטעות אחריו, כי אם לראות נכוחה את אשר לפניהם, ולהבין כי כולו דמיון.

וכדרך היצר להכשיל האדם בחטא ע"ז, כן הוא דרכו בשאר חטאים, כי עבודתו אך לסמאות עיני האדם ולהפילו במצודות רשתו. וזהו שאמרו חז"ל "אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנסה בו רוח שטות" (סוטה ג א), והדברים אמורים גם בעריות וגזל שנפשו של אדם מחמדתו, כי מצד היות באדם דעת ושכל לא יכשל גם בעבירות אלו הגם שנפשו מחמדתו, אמנם בכל זאת הוא נופל בעבור כי יש בו רוח שטות, כי זהו כח היצר להכניע האדם לדמיון שווא ותעתועים.

ובזאת נבין כיצד יתכן כי אותו נסיון עצמו לא יהיה שווה לכל נפש, כי אותו נסיון עצמו יהיה נסיון קשה לתלמידי חכמים, עד שלא יוכלו לעמוד בו, ובכל זאת יהיה הנסיון קל ובהשג יד לאחרים. והביאור, כי הנסיון עצמו אינו כלום, כי אין בו כי אם דמיון בלבד, וכפי השיעור שנשתמאו עיני האדם כן שיעור הדמיון שבו, וכאותה המידה עצמה כן הוא גודל הנסיון. וזהו פעולתו של היצה"ר במה שמתגרה ביותר בתלמידי חכמים, שמחליש את כח שכלם ומגביר בהם את דמיונם, יותר משעושה לשאר בני אדם, ולכך באותו מעשה עצמו יתכן כי הנסיון שבו לא יהיה קבוע, ויהיה קל לאחד וקשה לאחר.

ואמרו חז"ל (סוכה נ"ב א), לעתיד לבוא מביא הקב"ה ליצה"ר ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכים ואומרים היאך לא יכלנו לכבוש את חוט השערה הזה, יעו"ש. ולהאמור הדברים כפשוטם, כי יצרם של הצדיקים גדול הוא משל הרשעים, ולכך לצדיקים נראה יצרם כהר גבוה כי יצרם גדול הוא, ולרשעים נראה אך בדמות חוט השערה, כי אין יצרם גדול כלצדיקים, וכאמור "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו".